

KŐSZIKLÁN ÉPÜLT VÁR

A Debreceni Református Kollégium története

GYŐRI L. JÁNOS
gimnáziumi tanár

Kiadja
Az Országos Református Tanáregyesület
a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumának
anyagi támogatásával

Debrecen, 1992

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
BEVEZETÉS	7
I. A KOLLÉGIUMI OKTATÁS ÉS NEVELÉS KERETEI	9
1. A debreceni Kollégium történetének fővonalai.....	9
a) Debrecen a reformáció előtt	9
b) A református iskola kialakulása és megerősödése (1538-1660).....	11
c) A kuruckor Kollégiuma (1660-1703)	15
d) A 18. század debreceni Kollégiuma	16
e) Az 1802-es tűzvész	20
f) A nemzeti műveltség kibontakozásának kora (1804-1849).....	21
g) A Kollégium tagozatkora bomlása (1850-1913).....	24
h) A Kollégium története 1914 és 1950 között	29
i) Az iskolák államosításától napjainkig	31
2. A debreceni Kollégium partikulái.....	34
3. A Kollégium külföldi kapcsolatai: a peregrináció	37
II. A KOLLÉGIUMI DIÁKÉLET	40
1. A diákönkormányzat: coetus, senatus scholasticus, sedes scholastica	40
2. A diákvisztiségek: senior, contrascriba, oeconomus, coquus, explorator, lotor, vigil, apparitor, janitor stb.....	41
3. A diákvisélet.....	45
4. A tanítás rendje: rektor, professzor, collaborator, praecep- tor, a kollatiók.....	46
5. Az iskola törvényeivel való visszaélések: diákzendülések, boralamizsna, kápsálás, kántálás, búcsúlakoma	47
6. Tilos szórakozások: kártya, dohányzás, tánc, szexualitás	48

7. Büntetések: megrovás, pénzbüntetés, lejjebb-helyezés, iskolai szolgálatok, jótétemények vesztese, megvesszőzés, börtönbüntetés, kicsapás	49
8. A diákság hitélete	51
9. Diákegyesületek.....	54
a) Kántus	54
b) Diák-tűzoltóság.....	55
c) Rézmetsző diákok.....	57
d) Önképzőkörök	58
e) Cserkészlet.....	60
f) Egyéb egyesületek	61
III. A DEBRECENI KOLLÉGIUM JELES TANÁRAI	62
1. A Kollégium professzorai 1660-tól az Entwurfig (1850): Martonfalvi Tóth György, Szilágyi Tönkö Márton, Lisznyai Kovács Pál, Maróthi György, Szilágyi Sámuel, Szathmári Paksi István, Varjas János, Hatvani István, Sinai Miklós, Budai Ézsaiás, Sárvári Pál, Péczely József, Kerekes Ferenc, Lugosy József	62
2. A Kollégium néhány neves tanára az Entwurf után: Balogh Ferenc, Csikesz Sándor, Dóczi Imre, Ecsedi István, Erdős József, Imre Sándor, Karai Sándor, Kállay Kálmán, Kiss Ferenc, Kovács János, Makkai Sándor, Nagy Sándor, Pápai József, Pokoly József, S. Szabó József, G. Szabó Kálmán, Szentpéteri Kun Béla, Varga Zsigmond, Zsigmond Ferenc	74
IV. A KOLLÉGIUM GYŰJTEMÉNYEI	82
1. Nagykönyvtár	82
2. Levéltár	84
3. A Kollégium múzeumai	85
a) A Nagykönyvtár gyűjteményei: éremtár, régészeti és néprajzi gyűjtemény, történelmi arcképcsarnok, metszet- és rajzgyűjtemény	86
b) A gimnázium gyűjteményei: fizikai múzeum, ásványgyűjtemény, növénygyűjtemény, állatmúzeum	87

c) A Kollégiumi és Egyházművészeti Múzeum.....	88
--	----

V. A DEBRECENI KOLLÉGIUM ÉS A MAGYAR

IRODALOM	90
-----------------------	----

1. Az első két évszázad irodalmi élete.....	90
2. A Kollégiumi diákköltészet	92
3. A felvilágosodás kora: Fazekas, Csokonai, Kölcsey.....	95
4. Péczely József irodalomszervező tevékenysége	101
5. Arany János debreceni diákévei.....	103
6. A századvég: Móricz Zsigmond, Oláh Gábor, Ady Endre ..	106
7. A nagy osztály: Gulyás Pál, Szabó Lőrinc	111
8. Az utóbbi évtizedek irodalmi élete: Kiss Tamás, Zsigmond Ferenc, Sarkadi Imre, Szabó Magda.....	113

VI. KOLLÉGIUM-TÖRTÉNETI KRONOLÓGIA .....

FÜGGELÉK	125
-----------------------	-----

I. A DEBRECENI KOLLÉGIUM ÉS A RÉGI MAGYAR

IRODALOM	125
-----------------------	-----

Huszár Gál: Könyörögjünk az Istennek szent lelkének	125
Martonfalvi György: Petri Rami Dialecticae... (Előszó)	126
Örvendi Molnár Ferenc: Lelki Tárház (Esdrás könyve)	127
Varjas János: Megtért embernek énekje (Részletek)	129

II. A KÉZIRATOS KOLLÉGIUMI DIÁKKÖLTÉSZETBŐL.....

A csökmői sárkányhúzás.....	130
Keserves versek.....	133
Egy disznótorba	134
Tiszteletes Kerekes Ferenc debreceni professzor lakodalmi estvéjére, 1824.....	135
A régiség.....	136
Napoleon epitaphiuma	136
Bécsi Miatyánk	136
A János pap országa	136
Melly édes nevezett legyen a polgári szabadság.....	137
Erdő, erdő, kerek erdő.....	137

III. MONDÁK AZ "ÖRDÖNGÖS" HATVANI ISTVÁN PROFESSZORRÓL	138
IV. CSOKONAI PEREI.....	144
Az első kollégiumi per	144
A második kollégiumi per	165
Toóth István levele Budai Ézsaiásnak.....	170
Kövy Sándor bizonyítványa Csokonai sárospataki tartózkodásáról	171
V. KÖLCSEY FERENC ÉS DEBRECEN.....	173
Kölcsey Ferenc önéletrajzi levele Szemere Pálhoz	173
VI. MÓRICZ ZSIGMOND ÉS DEBRECEN	175
Emlékezés a kollégiumi évekre.....	175
A Légy jó mindhalálíg-ról.....	178
Gulyás Istvánról.....	179
VII. A DEBRECENI LUNÁTIKUS.....	181
VÁLOGATOTT IRODALOMJEGYZÉK	216
UTÓSZÓ HELYETT	219
TARTALOMJEGYZÉK	220